

*Makalenin Türü: Araştırma Makalesi / Research Article

*Geliş Tarihi / First Received: 11.05.2023

*Kabul Tarihi / Accepted: 03.06.2023

*Atıf Bilgisi: Tuna, S; Topay, T. (2023). "Bir İsmail Hikmet Ertaylan Eseri: Vuslat-ı Memnuâ". Hars Akademi, 6 (1), 131-146.

*Citation: Tuna, S; Topay, T. (2023) "A Work Of İsmail Hikmet Ertaylan: Vuslat-ı Memnuâ". Hars Akademi, 6 (1), 131-146.

BİR İSMAİL HİKMET ERTAYLAN ESERİ: *VUSLAT-I MEMNÛA*

Serkan TUNA – Tarık TOPAY***

Öz

Daha çok araştırmacı, edebiyat tarihçisi ve akademik kimliğiyle tanınan İsmail Hikmet Ertaylan, yazı hayatının ilk döneminde hikâye, şiir, piyes gibi edebî türlerde eserler kaleme almıştır. 1908’de nesir türünde yazdığı ve neşrettiği ilk eseri olan *Vuslat-ı Memnuâ* bunlardan biridir. II. Meşrutiyet’in ilanından hemen sonra basılan ve dönemin hakim roman/hikâye özelliklerini taşıyan eserde; İsmail Hikmet Ertaylan’ın sahip olduğu resim becerisi ve başarısının yanı sıra Galatasaray Mekteb-i Sultanisinde tanıştığı, hayatı boyunca bağlılık, hayranlık, saygı duyduğu Tevfik Fikret ile yine Tevfik Fikret’in mensubu olduğu Servet-i Fünun ekolünün Türk edebiyatına getirdiği anlayış, tesir ve yeniliklerin izlerini görmek mümkündür. Bununla birlikte İsmail Hikmet Ertaylan’ın neşredildiği 1908’den bugüne kadar kataloglarda kalan eseri, yeni yazıya aktarılarak yayımlanmamış, hakkında doğrudan kapsamlı bir değerlendirme ve çalışma yapılmamıştır. Ortaya çıkan bu eksiklik sebebiyle de müellifin edebî yönü geri planda kalmıştır. Eksik kalan yönlere işaret etmek için, bu çalışmada, öncelikle İsmail Hikmet Ertaylan’ın biyografisine ve edebî faaliyetlerine, daha sonra da *Vuslat-ı Memnuâ* eserinin özeti, değerlendirilmesi ve yeni yazıya aktarımına yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: İsmail Hikmet Ertaylan, II. Meşrutiyet Dönemi, hikâye, roman.

* Doktora öğrencisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eskişehir. sserkantunal@gmail.com / ORCID: 0000-0001-5625-7882.

**Bilim Uzmanı, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara. tariktopay1@hotmail.com / ORCID: 0000-0001-7417-1353.

A WORK OF İSMAİL HİKMET ERTAYLAN: *VUSLAT-I MEMNÛA*

Serkan TUNA – Tarık TOPAY***

Abstract

İsmail Hikmet Ertaylan, who is mostly known for his researcher, literary historian and academic identity, wrote literary works such as stories, poems and plays in the first period of his writing life. *Vuslat-ı Memnûa*, his first work written and published in prose in 1908, is one of them. In the work, which was published right after the proclamation of the II. Constitution Period and has the characteristics of the dominant novel/story of the period; in addition to the painting skills and success that İsmail Hikmet Ertaylan possessed, it is possible to see the traces of the understanding and innovations brought to Turkish literature by Servet-i Fünun school and Tevfik Fikret whom he met at Galatasaray Mekteb-i Sultanisi and respected, admired and respected throughout his life. However, İsmail Hikmet Ertaylan's work, which has remained in the catalogs since 1908, when it was published, has not been translated into the Latin alphabet and published, and there has been no direct comprehensive evaluation and study about it. Due to this deficiency, the literary aspect of the author remained in the background. In order to point out the missing aspects, in this study, firstly İsmail Hikmet Ertaylan's biography and literary activities, then the summary, evaluation and transfer of *Vuslat-ı Memnûa* to the Latin alphabet will be given.

Keywords: İsmail Hikmet Ertaylan, II. Constitution Period, story, novel

* PhD Student, Eskişehir Osmangazi University, Institute of social Sciences, Department Of Turkish Language and Literature, Eskişehir. ssekantuna1@gmail.com / 0000-0001-5625-7882.

**Scientist, Hacettepe University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature, Ankara. tariktopay1@hotmail.com / 0000-0001-7417-1353.

Giriş

İsmail Hikmet Ertaylan, daha çok yazı hayatının ikinci devresinde kaleme aldığı akademik çalışmalarıyla ve edebiyat tarihçiliğiyle tanınmaktadır. Ancak yazarın bu noktaya ulaşmadan önce yazdığı ve bir anlamda da bu çalışmalarına zemin oluşturan edebî ürünleri mevcuttur. Şiir, hikâye ve piyes gibi çeşitli türlerdeki söz konusu ürünler, onun ilk yıllardaki edebî temayülünü ve kalem kudretini gösteren önemli nişanelerdendir. Bundan dolayı, İsmail Hikmet’in ilk eseri olan *Vuslat-ı Memnûa*, sahip olduğu içerik, teknik, dil ve anlatım özellikleriyle özel bir değer taşımaktadır.

Yine yazarın ilk edebî ürünlerini verdiği yıllar öğrencilik ve gençlik zamanlarıdır. Bu aralıkta, orta ve lise tahsilini tamamladığı Galatasaray Sultanisi ve bu kurumda yakından tanıma imkanı bulduğu Tevfik Fikret, onun edebî terbiyesinde son derece etkilidir. Bilhassa, Aşyan’da gerçekleştirilen toplantılar Tevfik Fikret’e duyduğu bağlılık ve saygıyı arttırmıştır. İsmail Hikmet, yaşamı boyunca da ondan kalanları bir “vasiyet-i edebiye” olarak görerek minnet borcunu ödemeye gayret etmiştir. Onun için, ilk eseri *Vuslat-ı Memnûa*’yı Tevfik Fikret tesiri, yine onun mensubu olduğu Servet-i Fünun anlayışı ve tarihsel sürecin içerisinde değerlendirmek çalışmanın hedef noktalarını oluşturmuştur.

Çalışma, “İsmail Hikmet Ertaylan ve Edebî Faaliyetleri” ile “Vuslat-ı Memnûa’ya Dair” olmak üzere iki başlıktan meydana gelmiştir. Son kısımda ise eserin çevirisine yer verilerek araştırmacıların dikkatine sunulmuştur.

İsmail Hikmet Ertaylan ve Edebî Faaliyetleri

İstanbul Beylerbeyi’nde 1889’da dünyaya gelen İsmail Hikmet Ertaylan’ın babası Damad Abdullah Paşa’nın torunlarından Dahiliye Nezâreti sicil müdürü Mehmed Reşad Bey, annesi Melek Leman Hanım’dır. 1900’de ilköğrenimini Beylerbeyi’nde tamamladıktan sonra, orta ve lise öğrenimini için Galatasaray Mekteb-i Sultanisinde bulunmuş, 1908’de buradan da mezun olmuştur (Akün 1995: 309). Ertaylan’ın bu dönemde, resime dair büyük bir ilgisi, istidadı vardır ve boş tabaklardan kartpostallara uzanan resim tutkusunu şu cümleler ile ifade etmektedir:

“Galatasaray’da talebe iken resim merakım çoktu. Arkadaşlarımız yemekhaneden çıkarken beraberlerinde çıkardıkları temiz tabaklara yağlı boya resimler yapardım. Her gün birkaç tanesi sofradan eksilen bu tabaklar birer tablo hâlinde, mütâlaa salonlarına asılırlardı. Mektep idaresi de bu eksilmenin bir türlü nereden geldiğini kavrayamazdı. O zaman Zedliç, Fruhterman gibi resimci dükkanlarının yağlı boya, sulu boya resimler yapmak için sattıkları boş kartpostallar üzerine yaptığım resimleri muhâberede bulunduğum arkadaşlara bayram hediyesi olarak yollardım” (Mücellidoğlu 1968: 1426).

İsmail Hikmet’in resimdeki mevcut başarısı bir süre sonra gönülden bağlı olduğu, hayranlık duyduğu, tekâmülündeki en büyük paya sahip olan Tevfik Fikret’e kadar ulaşmıştır ve yeğeni Hüseyin Kazım Bey vasıtasıyla resim konusunda bir araya gelmişlerdir. Tevfik Fikret, kendisine kabiliyetini geliştirmek adına Avrupa’ya gitmesini salık vermiş ancak mevcut sosyal, siyasi şartlar ve beklentiler sebebiyle bu gerçekleşmemiştir. Bununla birlikte onun yakınından ayrılmamış, *Tanin* etrafında yeniden buluşmuşlardır:

“[...] Yeğenim bir gün bana:

-Tevfik Fikret senin yaptığın resimleri gördü, pek beğendi. Senin Avrupa'ya resim tahsiline gitmeni tavsiye ediyor, seninle de tanışmak istiyor. Kalk hazırlan, bugün ben Rumelihisarı'na onu görmeye gidiyorum, beraber gidelim, dedi. O gün beraber gittik. Fikret'le tanıştık. Bana aynı tavsiyede bulundu. Artık ben karar vermiştim. Galatasaray'ı bitirince, resim tahsili için İtalya'ya gidecektim.

1908'de Meşrutiyet inkılabı oldu. Ben de o sene Galatasaray'ı bitirdim. Fakat İtalya'ya resim tahsiline gidemedim. Yeni yeni idealler, bizi vatan dışına bırakmadı. ‘Tanin’ kuruldu. Onu kuran yeğenimdi. Tevfik Fikret, Hüseyin Cahit gibi o zamanki gençliğin kalpten bağlandığı genç vatanperverler, genç idealist sanatkarlar ‘Tanin’ etrafında toplanmışlardı. Ben de Tanin'e devama başladım. O ne zevk idi, o ne ideal idi anlatamam. Biz bir heyecan içinde iken zaman geçip gidiyor, benim yüksek tahsil işi de adeta hatırdan çıkıyordu” (Mücellidoğlu 1968: 1426).

Bundan sonraki eğitim yaşantısına Mülkiye Mektebinde devam eden yazar, henüz mektebin birinci sınıfındayken Avrupa'da tahsil hakkını da kendine sağlayacak bir sınavda başarılı olarak Tevfik Fikret'in idarecilik yaptığı Galatasaray Mekteb-i Sultânîsinde öğretmen yardımcılığına tayin edilmiştir. Bu vesileyle hayranlık duyduğu Fikret'i daha yakından tanıma imkanına kavuşmuştur. Ancak sonraları Tevfik Fikret'in idarecilikten istifa etmesi üzerine İsmail Hikmet de öğretmen yardımcılığı görevini bırakarak oradan ayrılmıştır. Mülkiye Mektebinin son sınıfına devam ederken girdiği bir sınavda daha başarılı olarak Düyûn-ı Umûmiyye İdaresine kâtip sıfatıyla devlet hizmetine dahil olmuştur. Kısa süreli bu hizmetten sonra Robert Kolejinde Türkçe ve edebiyat dersleri vererek hayatının büyük kısmını şekillendirecek öğretmenliğe başlamıştır. Çeşitli yerlerdeki öğretmenlik ve idarecilik vazifelerinden sonra 1914'te, incelemelerde bulunmak üzere Fransa, İsviçre, İtalya, Almanya ve Norveç'e gitmiştir. 1921'de öğretmenlikten ayrılarak Hariciye Nezâreti Matbuat Umum Müdürlüğünde tedkik ve telhis mümeyyizi olarak görev almıştır. Bu görevi de İstanbul Hükûmeti'nin dağılmasıyla sona ermiştir.

İstanbul Hükûmeti'nin dağılmasının ardından Azerbaycan'ın, Türkiye Millet Meclisi Hükûmeti'nden öğretmen talebi üzerine Bakü'ye, Maarif Vekaleti tarafından gönderilmiştir. Burada bir süre Bakü Üniversitesinde ve Bakü Tiyatro Mektebinde Türk edebiyatı tarihi, Bakü Yüksek Muallim Mektebinde Batı edebiyatı tarihi ve sanat tarihi öğretim üyeliği yapmıştır. Ardından Bakü Üniversitesi Edebiyat Fakültesi dekanlığına getirilmiştir. Buradaki görevi sırasında meşhur dört ciltlik *Türk Edebiyatı Tarihi*'ni yazmış ve Bakü Üniversitesi senatosu, gerçekleştirdiği başarılı çalışmalar neticesinde kendisine profesörlük unvanı vermiştir. Bir diğer taraftan Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Dağıstan, Kırım ve Kazan'ı gezerek buralardaki kütüphanelerde incelemelerde bulunmuştur. *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi* adlı profesörlük tezi basılmakta iken Aralık 1927'de Ankara'ya dönmüştür (Akün 1995: 309).

İsmail Hikmet Ertaylan, Rusya'nın, Azerbaycan ve diğer Türk bölgelerinde, dil üzerinden yürüttüğü yıkıcı ve ayırıcı girişimlerine de bizzat şahit olduğu Azerbaycan devresini, kısa sayılabilecek bir zaman zarfında, Rusya'nın bölgedeki baskın politikasına rağmen, gerçek manada çok başarılı, faydalı ve üretken geçirdiği görülmektedir. Bu devrede, hem edebiyat tarihi çalışmalarını sürdürmüş, hem de eğitimci yönüyle sahada aktif görevler üstlenmiştir. Çoğunluğunu dil siyaseti üzerinden gerçekleşen faaliyetlere ayırdığı “Azerbaycan'da Dört Buçuk Yıl” yazısında şunları ifade etmektedir:

“1923 yılı baharı idi. Azerbaycan Cumhuriyeti Ankara Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'nden Bakü Ali Pedagoji Enstitüsü ile Bakü Üniversitesi'nde Türkçe tedrisatta bulunmak üzere profesörler istemişti. Maarif teşkilâtı henüz tamamiyle Ankara'ya nakledilmemiş olduğundan Ankara bu talebi İstanbul'daki mümessilliğine havale etmişti. Gitmemize karar verilen ben ve diğer iki arkadaşım

Bakü'den gelen heyet reisiyle temasa gelmiş ve hareket zamanımızı kararlaştırmıştık. [...] Faaliyetlerimiz gittikçe genişlemekte idi. Basılan eserlerimiz sade edebiyat tarihine inhisar etmiyordu. Mektep çocuklarının kültürlerini ilerletmeye matuf bir de yardımcı mensur ve manzum çocuk edebiyatı serisi hazırlamaya başlamıştık. Bununla da kalmamıştık. Reisicumhurun da tasvibiyle bir edebiyat cemiyeti kurmuştuk. Bütün bunlar benim başkanlığım altında oluyordu. Cemiyet on bir kol üzerine çalışıyor, Alav adlı bir de mecmua çıkarıyordu. [...] Biz Türkiyeli muallim ve profesörler uhdemize almış olduğumuz vazifelerde olanca kudretimizle çalışmakta devam ediyorduk. Bir taraftan tedaris vazifelerimiz yaparak, bir taraftan da tetkiki faaliyetimizi arttırıyor, vazife hazırlıyor, eser tetkik ve telif ediyor, neşriyat yapıyorduk. İdaresi uhdemize bırakılmış olan işlerde de rehberlik ediyorduk. Eskilerin, hem kendi zevklerine, hem kendi faaliyetlerine hakikî bir zemin teşkil eden tetkik, tahkik, mukayese ve tashih vazifelerini vermiştik. Meselâ, bu kol ele geçmiş olan kırk bir tane yazma Fuzuli divanını tetkik ve mukayese yoluyla bir édition critique hazırlarken, yeniler Rus edebiyatından Türkçeye tercüme yapıyor, millî şairler proleter kisvesine bürünerek, Türk köylerini, vatan köylerini ve ocaklarını tasvir ediyorlardı” (Ertaylan 1958: 84- 85-86).

1927'deki yurda dönüşünden sonra resmî görevini Ankara Kız Lisesi, Gazi Terbiye Enstitüsünde Türk edebiyatı ve sanat tarihi öğretmeni, Dil Encümeni üyeliği, Kıbrıs Türk Lisesi müdürü (1933), Maarif Vekâleti müfettişi (1934), Ankara Musiki Muallim Mektebi müdürü, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi müdürü (1935), Afganistan Maarif Nezareti müşaviri (1939) olarak sürdüren Ertaylan, 1942'de yurda dönmüştür. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı kürsüsüne profesör olarak getirilmiştir. Burada ordinaryüs profesörlüğe yükselmiştir (1943) ve kendi isteğiyle emekli olmuştur (1960). 18 Aralık 1967'de vefat eden İsmail Hikmet Ertaylan, Rumelihisarı Aşiyân Mezarlığı'na gömülmüştür (TDEA 2003: 408).

İsmail Hikmet Ertaylan'ın ilk yazı hayatı, edebî terbiyesi ve gelişimi üzerinde Tefvîk Fikret'i ayrı bir noktaya koymak gerekmektedir. Çalışmanın üst kısmında da değinildiği gibi Galatasaray Mektebi Sultanisinden başlayan tanışıklık, İsmail Hikmet'te kısa sürede hayranlığa ve gönülden bağlılığa dönüşmüştür. Bu bağlılık neticesinde Tefvîk Fikret'e yönelik pek çok yazı ve eser kaleme almıştır. Öyle ki müellif tarafından, Tefvîk Fikret'in ölümünden üç yıl sonra, 15 Temmuz 1918/8 Ağustos 1918 ve 15 Şubat 1922/8 Haziran 1922 arasında çıkarılan *Düşünce*¹ mecmuasında bir “nüsha-i fevkaled” Tefvîk Fikret'e ithaf edilmiştir.² *Falcı* isimli manzum piyesinin yayımlandığı *Haftalık Gazete*'de³ mecmuanın kapanması sebebiyle iki sayı yayımlanabilen ve H. Balzac'a ait *Köy Hekimi* isimli romanın çevirisinde de yine Tefvîk Fikret'in telkinlerinin takipçisidir. Onun telkinlerini bir “vasiyet-i edebiyye” olarak kabul etmiştir. *Köy Hekimi* romanının çevirisine başlamadan evvel “Bir İki Söz” başlığı altında Tefvîk Fikret'le Aşiyân'daki toplantılarını, paylaşımlarını, roman çevirisinin kendilerine nasıl tavsiye edildiğini *Haftalık Gazete* mecmuasının 23 Kânunusani 1335 tarihli 30. sayısında şu cümleler ile ifade etmiştir:

“Bütün ictimâî ve fikrî yaralarımızı, o zamana kadar gaflet ve teseyyüb perdeleriyle kapalı duran gözlerimizle beraber açan o çirkin Balkan Harbi daha başlamamıştı.. Vatanımızın sefâletine, milletimizin cehâletine bütün rûhî, bütün hissî ve hassâsiyyetiyle ağlayan Fikret, o koca dâhî-i şiiir ve san'at, daha yaşıyordu.. Kendini yakından tanıyan, candan seven birkaç dost her Cuma akşam 'Aşiyân'da toplanıp dertleşiyor, gençliğin terbiyesinden, maârifin ıslahından, vatanın teâlîyesinden, memleketin ve halkın ihtiyacından bahsediyorduk. Yüreğimiz yana yana, gözlerimiz yaşara yaşara

¹ *Düşünce* mecmuası üzerinde yapılan çalışma için bk. : Özlük (2011).

² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. : Şahin (2005).

³ *Haftalık Gazete* mecmuası üzerinde yapılan çalışma için bk. : Topçu (2021).

bahsediyorduk.. Fikret bizi gerek müteferrid, gerek müşterek sa'ya, tetebbu'a sevk ediyordu. Bazen beraber çalışıyor, beraber okuyorduk. Bazen kendi okuduklarını bize anlatıyordu. Hoşuna gidenleri tavsiye eder, 'okuyunuz!..' derdi.. [...] Aradan bir hayli zaman geçti. Bir akşam yine toplanmıştık. Balzac'tan bahis açıldı. Fikirlerinde safvet ve şiddeti, muhayyilesindeki kabiliyet ve kuvveti anlattı. 'Büyük muharrir..' dedi.. O günlerde Balzac'ın 'Le Médecin de campagne'yi 'Köy Hekimi'ni okumuştı. 'İşte memleket için faydeli bir kitap.. Bunu tercüme etsenize.. Siz gençler böyle lüzumlu eserleri lisânımıza nakle çalışmalısınız..' dedi. Hararetli sözler, ateşli ümitlerle teşvik etti.. Araya lakırtılar karıştı. Bahis değişti tercüme meselesi unutuldu. Aradan aylar, seneler geçti.. Fikret öldü.. İnkılaplar, iğtişâşlar oldu.. Balkan Harbi, Harb-i Umumi koptu.. Yer yerinden oynadı.. Bir kere daha fikren ne kadar geri, idâreten ne kadar aciz, medeniyyeten ne kadar hiç olduğumuzu anladık. Fikret'in düşüncelerini, Fikret'in emellerini, Fikret'in sözlerini hatırladık... O sözler bize bir vasiyet-i edebiyeye tesiri verdi. Balzac'ın bu eserini tercüme ile hem Fikret'in rûhunu şad etmiş, hem de itinaya muhtaç olan bu sevgili vatanımıza küçük bir hizmette bulunmuş olacağımızı düşündük" (İsmail Hikmet 1919: 6).

Ertaylan, “vasiyet-i edebiyeye”yi sadece *Köy Hekimi* isimli romanın çevirisinde bırakmamış, yaşamının belli kademelerinde kaleme aldıklarıyla, Tevfik Fikret'i çeşitli cepheleriyle anlatmaya ve aktarmaya çalışmıştır. 1932'de Kanaat Kütüphanesinden çıkan *Tevfik Fikret*, 1963'te Türkiye Emekli Öğretmenler Derneği'nden çıkan *Tevfik Fikret Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri*, 1965'te Tevfik Fikret Derneği tarafından çıkarılan *Tevfik Fikret Malûmât'da*, 1965'te *Tan Gazetesi* ve Matbaasından çıkan *Tevfik Fikret Mirsad'da* eserlerini Fikret için yayımlamıştır. Bunların yanı sıra 1964'te imtiyaz sahibi olduğu ve “Tevfik Fikret Derneği'nin sosyal ve kültürel fikirlerini yayar” altbaşlığıyla yayımlanan *Düşün* adında bir dergi de çıkarmıştır.

Yazarın, Tevfik Fikret'e dair bu hassasiyeti ve eserleri dışında, 1324/1908'de neşredilen ilk eseri *Vuslat-ı Memnûâ*'dır. Bu eseri, 1915'te çocuklar için yazıp bir araya getirdiği *Kır Çiçekleri* isimli şiir kitabı, 1917'de *Hesap İmtihanı* piyesi, 1918-1919'da *Haftalık Gazete* mecmuasında yayımlanan manzum *Falçı* piyesi, 1919'da yeni bir metotla yazdığı *Kıraat Dersleri*, 1921'de küçük hikâyelerini topladığı *Bınamazın Otuz Üç Gecesi*⁴, 1924'te *Ateş Olur da Yakmaz mı?* isimli bir diğer hikâye kitabı izlemiştir. Bunlarla birlikte İsmail Hikmet Ertaylan'ın 1925-1926 yılındaki *Türk Edebiyatı Tarihi* eseriyle başlayan edebiyat tarihçiliği ve akademik kimliği *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi* (1928), *Yunan Edebiyatı Tarihi* (1928) eserleriyle sürmüş ve bu eserlerden sonra hayatının sonuna kadar daha çok biyografi, araştırma ve inceleme çalışmalarıyla meşgul olmuştur. Son olarak, İsmail Hikmet'in eserleri arasında Kıbrıs günlerinde yazdığı ve pek bilinmeyen *Efenin Düğünü*⁵ adlı operatını da burada zikretmek yerinde olacaktır.

Vuslat-ı Memnûâ'ya Dair

Eser bir sonbahar gecesinde tabiat tasvirleriyle başlamaktadır. Yalısındaki sandalyesinde mehtap ve suyun hareketliliğini seyreden Hadiye'nin gözleri yaşlıdır ve derin ruhsal sarsıntılar yaşamaktadır. Ruhsal sarsıntılarının sebebi ise Vahîd'tir. Karşılıklı bir aşkla başlayan ve on yıl süren beraberlikleri Seniha ile meyvesini de vermiştir. Ancak Seniha sekiz yaşına geldiğinde evden ayrılan Vahîd'ten mektuplar vasıtasıyla çok az haber alınmıştır ve son dönemlerde bunlar da kesilme noktasına gelmiştir. Vahîd'in

⁴ Bu eserin çeviri ve değerlendirmesinin yapıldığı yüksek lisans tezi için bk. : Yılmaz (2021).

⁵ Yazarın *Efenin Düğünü* adlı çalışması hakkında yapılan bir çalışma için bk. : Ezilmez (2021).

nereye gittiği, niçin gittiği eserde belirtilmemiştir.

Hadiye'nin son iki senedir Vahîd sebebiyle şiddetlenen üzüntülerinde yanında olan en büyük destekçisi kızı Seniha'dır. Küçük yaşına rağmen annesinin üzüntü ve acılarını anlamaktadır ve onu küçük şakalarla güldürerek bulunduğu ruh hâlinde uzaklaştırmak için çabalamaktadır. Beraber olmadıklarında ise annesi için gizli gizli gözyaşı dökmektedir. Hadiye, ruhi bunalımı nedeniyle defalarca intihara heves etmiş ancak o da Seniha'yı düşünerek bu heveslerinden vazgeçmiştir.

Hadiye, yine kendisini iyi hissetmediği bir gün yalısının kenarında otururken yere yığılmış, Seniha ve hizmetliler durumu fark ederek yanına koşmuştur. Herkeste “öldü” düşüncesi uyandıran Hadiye, bayılmıştır. Ancak bu geceden itibaren tifonun tesiri altında kalmıştır. Tifo ve derin ruhsal çöküntüler sebebiyle durumu iyice kötüleşen Hadiye, bir zaman sonra ölür. Eserin son kısmında Hadiye'nin ölümünü takiben Vahîd bulunduğu yerden yalıya gelir. İçeri girdiğinde ise Hadiye'nin cansız bedeniyle karşılaşır ve eser burada sona erer.

Şahıs kadrosunu Hadiye, Seniha, Vahîd, yaşlı dadı, halayıklar ve doktorların oluşturduğu, mekân olarak bir yalının tercih edildiği eserin genel yapısında Servet-i Fünun nesrinin Türk edebiyatına getirdiği karakteristik özellikler göze çarpmaktadır. Bu bağlamda maddeler hâlinde şunlar söylenebilir;

1-Dil yapısına bakıldığında süslü ve ağır bir üslup vardır. Özellikle betimlemelerde çok sayıda Arapça ve Farsça tamlamalar kullanılmıştır. “Hâtme-keş-i ebed”, “lerzi-i bihter”, “neşât-ı vuslat”, “lâne-i saâdet” bu kullarımlardan bazılarıdır.

2-Kahramanlar mekân olarak dar bir alana hapsedilmiştir ve bunun dışına çıkartılmamıştır. Yalıya sahip olunması, denize en yakın yerde bulunulması kahramanların sıkıştırıldığı, adeta kısıpaca alındığı ruh ve düşünce hâlini aşmalarında yardımcı bir fonksiyon üstlenmemiştir.

3-Kötümserlik eserin tamamına hâkim durumdadır. Okuyucu, daha esere başlar başlamaz girift ve çalkantılı bir ruh hâliyle karşı karşıya gelmekle kalmaz, bu olumsuzluğu sonuna kadar yaşar ve başkahramanın ölümüyle yüzleşir.

4-Kahramanların tüm faaliyetleri aile muhiti içerisinde cereyan etmektedir. Eseri besleyen ve aksiyonundaki en önemli paya sahip nokta yine aile üyelerinden biri olan, belirsizliğiyle okuyucunun merakını diri tutan Vahîd üzerinden kurulmuştur. Eserin diğer kişileri yaşlı dadı, halayıklar ve doktorlara sadece mevcut durumu idare için yer verilmiştir.

5-Bireyin esas alındığı anlayış çerçevesinde olay örgüsünü kişilerin deneyimlediği iç çatışmaları sürdürmektedir. Özellikle Hadiye'nin ruhi bulanımları ve ölüme doğru sürüklenişi eserin merkezinde yer almaktadır.

6-Eserdeki zaman tasarrufu ise birkaç izafi söylem dışında ya yavaşlatılmış ya da tamamen ortadan kaldırılmış durumdadır. Bu sayede okuyucu, kahramanların ruh hâllerine, psikolojik durumlarına daha yakından şahit olma fırsatı elde etmiştir.

Müellifin hayatı boyunca süren Tefvik Fikret tesirinin, daha on dokuz yaşındayken neşrettiği *Vuslat-ı Memnûa* eserinin muhtevasında da pay sahibi olabileceği göz önüne alınmakla beraber özellikle II. Meşrutiyet'in getirdiği atmosfer ve matbuat özgürlüğü, resime olan eğilim ve becerisi (betimlemelerde bunun canlı yansımaları görülebilir), 1901'de kuvvetini yitirse de Türk edebiyatında derin etkiler bırakan ve Fikret'in de mensubu olduğu Servet-i Fünun edebî hareketinin bir şekilde bu eserde vücut bulduğu söylenebilir.

II. Meşrutiyet’in 23 Temmuz 1908’de ilan olunmasından sonra, R. 20 Eylül 1324 / H. 7 Ramazan 1326 / M. 3 Ekim 1908’de Matbaa-i Kütüphane-i Cihan tarafından basılan *Vuslat-ı Memnûa* eserinin iki buçuk ay gibi, II. Meşrutiyet’in hemen akabinde meydana çıkmasında, siyasi ve sosyal atmosferin daha baskın bir işlev yüklediğini akıllara getirmektedir. Matbuat coşkunluğunun yaşandığı bu tarihte, eserlerde, ortak paydada buluşan genel temaların kullanımının yaygın olmasının yanı sıra *Vuslat-ı Memnûa*’nın yapısını da oluşturan kadın-erkek gibi çatışmalar da belirgindir: “*Bu dönemde yoğunlukla işlenen temel temalar daha çok özgürlük, idealizm, çağdaşlaşma, feminizm, alafrangalık çevresinde yoğunlaşır. 1908 öncesi yönetiminin yol açtığı yıkımlar ve yaşanan acılar bir fon olarak kullanılır. Yapı ise Doğu-Batı, alaturka-alafranga, birey-toplum değerleri, birey-idare, gelenekler ve kadın-erkek gibi ikili çatışma üzerine kurulur*” (Gündüz 2013: 18).

Vuslat-ı Memnûa eserinin günümüz manası “yasak kavuşmak” şeklinde ifade edilebilir. Eserin isminden ve muhtevasından II. Abdülhamit dönemine yönelik bir zemini olacağı da akıllara gelmektedir. Ülkenin yetiştirdiği özellikle 1880-90 neslinin gençlik dönemi II. Abdülhamit’in kontrollü siyasetinde geçmiştir. Verimli çağlarını bu çerçevede yaşayan nesil, II. Meşrutiyet’in getirdiği atmosferi bir çeşit hesaplaşma olarak görmüş, eserlerinin muhtevasında yahut isminde bir şekilde bu duruma işaret eden göndermeler, adlandırmalar kullanmışlardır. *Vuslat-ı Memnûa* hem isim hem içerik olarak söz konusu duruma uygunluk göstermektedir: “[...] *Çoğu anlatım tekniğinden mahrum, hatta önceki dönem romanları kadar bile dile itina etmeyen, sosyal konulara angaje olmuş, apaçık siyasi mesajlarla yüklü bir yığın roman birdenbire çığ gibi edebiyat piyasasını doldurur. Yüzyılın ilk sekiz yılının kısırlığı karşısında bu on beş yıl içinde roman sayısının iki yüzden fazla oluşu çok dikkate şayan bir edebî hadisedir*” (Okay 2020: 149).

Erzurum Atatürk Üniversitesi, Seyfettin Özege Kataloğu’ndan çalışma için temin edilen *Vuslat-ı Memnûa* nüshası, dış kapak kısmı da sayfa sayısına dahil edilerek on sekiz sayfadan meydana gelmiştir ve eserin iç kapağında “ufak romanlar” ifadesi bulunmaktadır. Çoğu kaynakta *Vuslat-ı Memnûa*’nın türü roman olarak, hatta millî roman olarak kabul edilmiştir. Ancak bazı kaynaklarda da türü hikâye başlığıyla –uzun hikâye- olarak verilmektedir (Işık 2006: 1312). II. Meşrutiyet romanı üzerinde en kapsamlı çalışmalardan birisini yapan Osman Gündüz tarafından ise “Kısa Roman ve Uzun Öykü” başlığı altında sınıflandırılmıştır (Gündüz 2013: 583). Romandaki gibi çok boyutlu bir yapıdan uzak olan, dar bir kişi kadrosu bünyesinde barındıran, iç içe geçmiş olay örgüsünden mahrum ve tek bir konu üzerine yoğunlaşan eser, sahip olduğu genel görünümüyle daha çok uzun hikâye formundadır. Nüshanın üzerinde yer verilen “ufak romanlar” ifadesini ise dönemde hikâye/roman ayırımının kesin çizgileriyle birbirinden ayrılmamasından kaynaklı olabileceği göz önüne alınmalıdır.

Sonuç

İsmail Hikmet Ertaylan, araştırmacı ve akademik kimliğine ulaşmadan evvel, ilk gençlik döneminde hikâye, şiir, piyes olmak üzere çeşitli türlerde edebî faaliyetlerde bulunmuştur. Kaleme aldığı ve 1908’de basılan ilk eseri, uzun hikâye formundaki *Vuslat-ı Memnûa*’dır. Bu eserinde doğuştan getirdiği resim istidadının yanında, Galatasaray Mekteb-i Sultanîsinde tanıştığı, hayranlık, saygı duyduğu ve ömrü boyunca da anlatmaya, tanıtmaya çalıştığı Tevfik Fikret’in, yine 1901’de ivmesini yitiren, Fikret’in de mensubu olduğu Servet-i Fünun ekolünün büyük yansımaları, tesirleri gözükmektedir. Bu tesirlerin yanı sıra II. Meşrutiyet’in ilanıyla oluşan olumlu, coşkun ve özgürlükçü atmosferinin baskın tarafları da eserin temel alt yapısında mevcut olduğu fark edilmektedir.

Servet-i Fünun ekolünün Türk edebiyatına getirdiği muhteva, dil ve yenilik eserin tamamına hakim olmakla beraber, eserin türü kaynaklarda daha çok roman, millî roman olarak nitelenmiştir. *Vuslat-ı Memnûa*, tek boyutlu yapısıyla, tekdüze olay örgüsü ve dar mekân, kişi kadrosuyla romandan ziyade uzun hikâye formuna yakın bir çizgidedir.

Erzurum Atatürk Üniversitesi, Seyfettin Özege Kataloğu’ndan temin edilerek değerlendirmesi ve yeni yazıya aktarılması yapılan *Vuslat-ı Memnûa* eseri ile, İsmail Hikmet Ertaylan’ın yayımlandığı 1908’den beri kataloglarda kalan ilk edebî çalışması Türk edebiyatına tekrar kazandırılmış, hikâyeci yönü vurgulanarak ön plana çıkarılmış ve araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

Kaynakça

Akün, Ömer Faruk (1995). “İsmail Hikmet Ertaylan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 11. s. 309-312.

Ertaylan, İsmail Hikmet (1958). Dergi. *Sovyetler Birliğini Öğrenme Enstitüsü*. Yıl: 4. Münih. s. 84-92.

Ezilmez, Hüseyin (2021). “İsmail Hikmet Ertaylan’ın Az Bilinen Efenin Düğünü Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme”. *Turnalar Uluslararası Hakemli Türk Dili, Kültür ve Edebiyat Dergisi*. Y. 23. S. 83. s. 51-60.

Gündüz, Osman (2013). *İkinci Meşrutiyet Romanı 1908-1918 Yapısal ve Tematik İnceleme*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Işık, İhsan (2006). *Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*. C. 3. Ankara: Elvan Yayınları.

[Ertaylan], İsmail Hikmet (1919). “Bir İki Söz”. *Haftalık Gazete*. Sene: 1. Sayı: 30. s. 6-7.

Mücellidoğlu, Ali Çankaya (1968). *Yeni Mükiye Târîhi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)*. C. IV. Ankara: Mars Matbaası.

Okay, M. Orhan (2020). *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Özlük, Nuran (2011). “Düşünce Mecmuası ve Sistemik İndeksi”. *Türkiyat Mecmuası*. C. 21. S. 1. s. 329-344.

Şahin, Seval (2005). *Tevfik Fikret, Düşünce Dergisi, Nüsha-i Mahsûsa, 1918*. İstanbul: Kitap Yayınevi.

Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi (2003). “Ertaylan, İsmail Hikmet”. C. 3. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Topçu, Esra (2021). “Haftalık Gazete”. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. N. 50. s. 165-184.

Yılmaz, Ayça (2021). *İsmail Hikmet Ertaylan’ın Bînamazın Otuz Üç Gecesi Adlı Eserinin Yeni Yazıya Aktarımı ve Tahlihi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çankırı: Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.

Ek-1: Vuslat-ı Memnûa⁶

Boğaziçinin satiha-i nîlgünuna in’ikâs eden güneşin bir genc-i mütevverrimenin solgun dudaklarında kalmış hafif kan lekeleri kadar hüzn-efzâ olan ibtisâmât-ı vâ-pesîni bu mukmir sonbahar gecesinin serin

⁶ Eserin çevirisi tamamen aslına uygun şekilde yapılmıştır. Kullanılan noktalama işaretleri ve diğer hususiyetler metnin özgün hâline aittir.

mai sisleriyle örtülüyor, mini mini gümüş dalgacıklarla buruşan denizde medîd, mübekkî bir sâye-i hûn-âlûd bırakıyordu.

Hâle-i zeheb-gûn içinde titreyen meh-tâb ecniha-i billûrininden bir zülâl-i sekr-âver serpiyor, safha-i zemine-i zer-nigâşte bir kalıçe-i nermin hâline giriyordu. Bazen meh-tâbın üstüne gelen bulutlar, mahmûr-hâb bir güzelin perişânî-i nâz ile düş-i beyâzına dökülen lâpiska saçlarını setr için ser-i melâhatine gelişigüzel attığı beyâz ipek tülleri tanzîr ediyor, sonra yorgun bir güzelin meşy-i dil-firibini işrâb eder. Hoş bir batâetle süzüle süzüle dağılıp gidiyorlardı.

Yalının zılâl-i sâir-i âbâdi o günde uzanan rıhtımın -tûfân-ı meh-tâbın yetişemeyeceği- tenhâ, karanlık bir köşesinde ağaç dallarından masnû’ sandalye seng-i kâtı kollarına bir teslimiyet-i bînâbi içinde itkâ eden Hadiye, Rumeli sahilinde yanan kandillerin, altın sütûnlar peydâ ederek boğazın mai sularına gömülen, ancak mahsûs ziyâlarına baka baka için için ağlıyor, mütemâdî gözyaşlarından sırsıklam olan siyâh kenarlı mendilini nermin, beyâz elleri arasında sıkıyordu.

Meh-tâbın mebzûl nûrlarıyla oynaşan sîmîn dalgacıkların rıhtımın sevâd-âlûd taşlarına bıraktığı medîd buselerden tahassul eden zemzeme-i hafif-i tesliyet-dârdan başka ihlâl-i sükût edecek en az bir sadâ bile mefkûd idi.

Hadiye; sessiz sessiz dökülen bu muhâdiş gözyaşları arasında bir safvet-i mahzâ içinde uzanan açık mai denizin feryâd-ı lâlini, evet yalnız sine-i sîmîni bir cisim-i siyâh vapurun tehâcüm-i mütevâlîsiyle parçalanmış denizin feryad-ı lâlini duyuyorum zannediyordu.

Bu safvet-âmiz dumû’-ı tahassürün sisleriyle kararar nemnâk gözleri iki sene evvelki hazin bir levhâ-i meh-tâbı görüyor, bir nahme-i hânifin taht-ı tesirinde uğuldayan kulakları o gece duyduğu gâm-âgîn şamataları işitiyordu.

Yalnız bu gece hava biraz daha bulutlu, biraz daha serin, deniz biraz daha sessiz, biraz daha tenhâ idi.

O zaman yazdı. Hava daha berrak, daha sıcaktı. Düşündükçe rûhunu alan o gecenin harâret almasıyla kavruluyor zannediyordu. O yine bu sandalyesinde oturmuş elinde yine öyle bir siyâhlı mendil olduğu hâlde ağlıyordu. Yalnız, o zaman onu ağlatan Rumeli sahilinin kandillerini kararta kararta koşan bir cisim-i siyâh gölge, bir kocaman vapur idi. Vakit vakit siyâh dumanlar arasında bir hiddet-i akur-âne ile fırlattığı sayha-i zafer, bu mahzûle-i firkatin rûh-i mahzûnuna soğuk bir hançer saplıyordu. Bu gece de o siyâh vapurun hayâl-i müdhişi, onun siyâh bacasından fırlayan feryâdların dağlarda kalan bir aks-i hazini ağlatıyor. O velveleler bir bekâmet-i mübheme içinde tekrar ediyordu. Bütün o hayâlât-ı melâl-hîze karşı aynı yaşlarla ağlıyordu.

On senelik bir garâm-ı mütekâbil içinde güzerân olan lekesiz bir hayât iki senedir dökülen bu zehr-âgîn yaşlarla kirlenmeye, kararmaya başlıyordu. İlk zamanlar zevcinin bir nebze-i rûhunu kapıp getiren mektuplar hiç olmazsa birkaç saat vesile-i mesârr oluyordu. Hayfâ ki onlar da seyrekleşmişti. Bütün bu hatıralar, bütün bu düşünceler, mütemâdî üzüntülere sebebiyet veriyordu.

Saadet-i mutallâka içinde geçen hayâtı bir yâs-ı cavide-i tenâhi ediyor, zevcinin muhabbet-i dîrînesini tahattur ettikçe şimdiki kayıtsızlığından bir ma’nâ-i istihrâc ile eyleyemiyordu kendisini unutmış olmasına zâhib oluyor henüz sekiz yaşında bıraktığı Seniha’sını da unutabilmesine bir türlü ihtimâl veremiyordu.

Bütün bu tahayyûlat-ı esef-âlûd arasında yine o kocaman vapurun mehîb sadâsı kulaklarını dolduruyor, zehr-âbe-i tahassür uzun siyâh kirpiklerinden bir sür’at-i mütevâlîye ile yuvarlanıyordu. İki

seneden beri rûhuna hücum eden ızdırablar, kâbüslar artık bi-çâreyi soldurmaya başlamış, benzine bir uçukluk ârız olmuş, gözlerine hafif kan gelmiş, etrafi sararmış, dudakları beyazlanmış, ellerine bir ihtilâc-ı asabiyet düşmüştü.

Zavallı Seniha da vâlikesini böyle ebedî bir yâs içinde gördükçe muzdarib oluyor onun gün günden artan âlâm-ı muhrubine iştirâk için rûh-i masumunda eşedd-i ihtiyâc hiss eyliyordu.

Geceleri vâlikesinin hâline gizli gizli ağlıyor, böyle sönüp gitmesine tahammül edemiyor, mümkün olduğu kadar şühâne sözleriyle vâlikesini tesrîre uğraşıyordu. Ekseriyâ onu sürekli kahkahalarla güldürmeye muvaffak oluyor lâkin yine bu kahkahalarda derin bir ma'nâ-i hüzn duyuyordu. O zaman mahzûn mahzûn vâlikesine bakıyor nazarlarında giryân bir lem'a-i iştikâ parlıyordu.

Genç vâlide sevgili yavrusunun bu tür serzenişlerini anlıyor cebrî bir hande ile onu hâlsiz kolları arasında sıkıyor ipek gibi yumuşak, sarı saçlarına elim bir bûse-i şefkat bırakıyordu. Ana kız bir müddet müşâfeheden sonra kelâl-âmihte bir meserretle ayrılıyor Seniha odasına kapanıyordu.

Hadiye, genc-i teng-nây-ı vahdete çekiliyor. Matmûr-ı nisyân olan emellerine mebzûl giryeler ithâf ediyordu. Bir mübhemiyet-i ademle örtülen kitâb-ı hayâtının zevâhir-i meşmûme ile müzeyyen yapraklarını imlâ eden altın yazılarını âsi, nemnâk dideleriyle okuyor, mes'ûd hayâtını varta-ı yeise düşüren o dakika-i hicrâna lâ'netler ediyordu. Gündüzleri mümkün olduğu kadar izhâr-ı şetârete çalışıyor, o sâfiyet-i aşkla dökülen yaşları târiki-i leyâlê gömülüyordu. Aylarca ferâmûş olunmasından mütevellid hüznler bi-çâreye intihâr hevesleri veriyordu. Çok defalar bir sükûnet-i mühîbe ile buruşan denizin sine-i serâir-i âbâdına atılıp bu hayât-ı muzdaribine hâtme-keş-i ebed olmak istemişti lâkin günden güne büyüyüp güzelleşen Seniha'sını düşünüyor, onu müebbed bir yalnızlığa mahkûm etmeyi şefkat-i mâderânesine yediremiyordu.

Ekseriyâ, muhâtır-ı firkat-i yeis-efzûd olan, meh-tâblı geceler rihtımda oturuyor, peri-i leyâlin samût ninnileriyle zerrin rüyalar içinde gunûde-i safvet olan denizin bir hiffet-i bıkır ile kabaran müteneffis sinesine kalb-i rencidesinden ayrılıp iri siyâh gözlerinden tereşşuh eden zülâl-i muhabbeti serpererek düşünüyordu.

Gece yaralarına kadar imtidâd eden bu saat-i tefekkürâtın her lahza-i meş'ümesi yeni bir azab tevlîd ediyor. Zavallı mütehazzineyi başka başka ehvâl ile tehdid eyliyordu. Karanlıkların ihsâs eylediği vahşet-i tenhâyî tüylerini ürpertiyor o zaman kaçıyor. Seniha'sının odasına koşuyor. Onun pür-gûlğı korkunç evhâmının medâr-ı teb'îdi oluyordu.

Birkaç zamandan beri kızına daha ziyâde hasr-ı muhabbet ediyor, nâ-kabil-i inhitât bir merbûtiyetle seviyor ona evân-ı dîrîne-i saadetinin mukaddes bir yâd-gâr-ı zî-hayâtı nazarıyla bakıyor refâhiyet-i mütevâliyesinin mübhem bir aks-i rûh-sâzini onun mücellâ bir mir-ât-ı safvet gibi parlayan iri mai gözlerinde okuyordu.

İşte bu gece de kürsî-i ahzâmı olan sandalyesine oturmuş meh-tâbın bir lerziş-i bihterîn ile dökülen ibtisâmât-ı semen-fâmını ağlaya ağlaya seyrediyordu.

Birdenbire yatak odasının camı tıkırdadı. Bir sarîr-i ihtirâz ile gıcırdayan pancur sarsıla sarsıla arkasına dayandı. Pencereden içeri dolan şelâle-i envâr mini mini, zarif bir bâşe-i perîşânî-i lâ-kaydî ve yerden dağınık bir küme sarı saç bir mübhemiyet-i hayâl içinde gösterdi.

Hadiye, nemnâk gözlerini, kendini görebilmek için uzanan Seniha'sına nasb etmiş bakıyordu. O güzel çocuk bir cûşîş-ı şühâne ile taşan bu ziyâ tûfanının nazar-ı köhne serdiği setre-i nevârdan rihtımın küşe-i

zulmânîyesine saklanan vâldesini görmüyordu.

Bir ma'nâ-yı serzenişle kıvrılan dudaklarından rûh-nevâz bir nağme-i mûsikî gibi:

- Orada mısınız anneciğim? Sözleri uçtu.

Bu mini mini yavrunun sûal-i masumunda öyle derin bir ma'nâ-yı infîâl hiss olunuyordu ki genç vâlidenin sükûnet-i mutallâka içinde uğuldayan simâh-ı hüznüne çarpan nârin kanatları o vücûd-i nâzenîni tâ a'mâk-ı rûhuna kadar sarstı.

Birdenbire cevâb vermedi bir irtîâb-ı asabiyetle gözlerini sildi “buradayım Seni hacıgım...” diyebildi.

Bu sadâ o kadar rakîk, o kadar müessir idi ki adeta ağlıyor zannolunurdu. Zavallı Seniha vâldesinin bu cevâb-ı giryânına bir tarrâka-i bükâ ile mukabele etmemek için müşkilâtla zabt-ı nefes edebildi.

-Çabuk gelecek misiniz anneciğim? Sûaline verilen “şimdi gelirim yavrum” cevâb-ı veciziyile şu ufacak mükâleme muntafî oldu. Pancurlar bir sâdme-i hezîmetle kapandı. İçerideki gürültüden camın indiği de hiss olundu.

Sık sık kapanan pancurların üstünde koşuşan ziyâlar nüfûz edebilecek aralık arıyorlar, bî-sûd emellerle bi-tâb düşüp kalıyorlardı.

Hadiye, kızıyla teâtî eylediği şu birkaç kelimedden sonra vücûdunda çılgın ra'şeler düşmüştü. Lâhze-i hüznünde süzülen saf deniz, yorgun zihnine nakşolan muhrik-i hayâl içinde gözyaşlarıyla düşündüğü karanlık küşe, önüne nurlar yağdıran o şûh-i kamer, bütün bu leyle-i meh-tâbın cihâna ithâf eylediği bedâlar onu üşütüyor, titretiyor; rûhunu döndürüyordu.

Bu denizden, bu meh-tâbdan, bu sessiz tenhâ geceden korktu. Kalbinde bir ârzû-yi istimdâd uyandı. Bağırarak istedi. Sesi çıkmadı. Bir dest-i âhenin haşîn parmaklarıyla boğazına sarılıyordu. Kâbûslar içinde kaldı. Her taraftan kendine teklîf-i sükût eder parmaklar uzanıyordu. Vahşet-i ehvâl ile me'nûs olamayan rûhu eziliyor, meded-kâr-ı sehârin vülûc-ı nâ-gehânesini ürkek, kuru nazarlarla bekliyordu. Kudret-i hareketinden mahrûm donmuş kalmıştı.

O gün de birtakım gölgeler koşuşuyor, denize atlıyorlar, dalgalar arasından heyûlâlar fırlıyor, üstüne hücum ediyorlardı. Bütün bu vahşetler içinde yalnız, âciz, bî-mecâl bir hâlde yalnız bulunuyordu.

Her dakika vehmi artıyor başının üstünde uçan mühîb mahlûkların cisim-i siyâh kanatlarının refref-i anîfinden dökülen vahşi sadâlar kulaklarını dolduruyor bir ihtirâz-ı haşînetle titrek nazarlarını kaldırıyor; hâl-i zerrin içinde muncelî kamerin müstehzi kakkahaları bî-çâreyi olduğu yere mihliyordu.

Seniha, vâldesinin “Şimdi geliyorum.” dediği hâlde bir saat kadar imtidâd eden adem-i vürûdunu yalnız kalmak için kendini iğfâl etmiş olmasına haml ile küçük kalbini tahriş eden azâb-ı iğbirârî vâldesine ihsâs etmek âzimiyle dadısını Hadiye'nin yanına kadar gtmeye icbâr etti. İhtiyar dadı, Seniha'nın ilhâh-ı niyâz-mendânesine mukavemet-yâb olamayarak bu güzel kızın ârzûlarını is'âf için kalktı.

Yalının yanındaki karanlık dehlizi geçip rıhtıma gelince Seniha'nın

-“Anne! Anne! Biz geldik.” nidâları cevâbsız kalmıştı.

Bunun üzerine kendileri gelmeden vâldesinin içeri girdiğine zâhib olarak Seniha dönmek istedi. Dadısı, rıhtımın tâ öbür küşesinde bir karaltı göstererek:

“Sana ses vermedi. İşte annen orada oturuyor.” dedi. Seniha mütereddid-âne koşarak Hadiye’nin boynuna sarıldı. Soluk dudaklarında titreyen bir bûse-i serzinişi onun üşümüş, buz kesilmiş, alınına bıraktı. Vâlidesinde eser-i hareket göremeyince türkerek dadısına:

-Eyvâh annem ölmüş!.. diye haykırdı.

İhtiyar dadı Seniha’nın bu vâ-veylâ-yı cân-hırâşı üzerine ne yapacağını bilemeyerek onlara doğru koştu. Seniha gözlerinden saçılan iri yaşlarla vâlidesinin soğuk yanaklarını ıslatıyor, isâle-i hayât etmeye çalışıyordu.

Hadiye, Seniha’nın zannettiği gibi terk-i hayât etmemişti. Onlar gelmeden evvel rûhunu ta’zib eden tekâzâ-yı ehvâle mukavemet-yâb olamayarak bayılmıştı. Seniha’nın acı acı haykırmasını duyan halâyıklar koşmuşlar bî-rûh yatan Hadiye’nin yüzüne su serpiyorlardı. Genç kadın bir bî-tâbi-i tâm içinde fersiz gözlerini açtı. Seniha’sını karşısında ağılıyor görünce dudaklarını kımıldattı. Bir şeyler söylemek istiyordu. Lâkin tekellüme müktedir olamayarak ihtiyâr-ı sükût etti. Seniha vâlidesini der-âguş etmek istedi. Dadısı men’ etti. Genç kadını kemâl-i kâyda içeri götürdüler. O geceden itibaren müthiş bir tifonun taht-ı tahrîbinde esir-i firâş-ı âlâm oldu. İki seneden beri son derece kesb-i za’f eden vücûdu bu maraz-ı vahîmin çeng-i hevl-nâkında nâ-çiz bir bâziçe hiçliğiyle kırılıverecek zannolunuyordu.

Seniha, bir haftadan beri rûhunu yakan hâr, mütemâdî yaşlar te’sîrât-ı muhribesiyle kızaran sûd-efzâ gözlerini vâlidesinin gün günden kesb-i nehâfet eden vücûduna atf etmiş gelip giden etubbânın hasta hakkındaki vesâyâsını infâza çalışıyordu. Bed-baht çocuk bahâr-ı hayâta hengâm-ı vusûlünde sevk-i tâli’-i sebeh-gûn ile hastalıklarla uğraşmaya azâblarla didişmeye mahkûm olmuştu. Hadiye’nin ceviz karyolasında pembe ipek yastıklarının setr eden, kirlenmeye başlamış beyâz dantelâlı örtüler üstünde dalgalanan, uzun siyâh saçları arasında nîm-manzûr olan uçuk benzi buhrân-ı maraz ile tutuşan kalbine ayine-i in’ikâs oluyor fersiz didelerini örten uzun siyâh kirpiklerinden süzüle süzüle akan nazarları, sur-i âhenin hicrâna tesâdüfünden kırılmış, parça parça olmuş me’yûs emellerinin enkâz-ı giryânına bakıp ağılıyordu. Soluk beyaz dudaklarının çin-i gamınından dökülen bir nahme-i lâl şikeste-i cenâh bir murg-ı nahîf hâlsizliğiyle uça uça odanın, kocaman billûr lambanın sarı abajurundan akan mühtezz ziyâların yetişemediği zülâl-alûd kûşelerine konuyor. Derin, sessiz bir zezeme-i yeis ile inliyordu. Gecenin pencerelerden püskürdüğü sükûn-i zalâm-perver içinde boğulan oda bu daimi yaşlar dökken kalplerin bî-savt-ı enînleriyle müzeyyen bir mezâr haşyetini ihsâs eyliyordu. Genç kadın, vakit vakit odanın karanlık kûşelerinde parlayan hayâl-i hâtîfin âteşin dudaklarından bir şetâret-i müferrite ile dökülen müstehzi kahkahaların kulaklarını patlatan ebkem tarrâkalarıyla ezilen rûh-i muzdaribini, kurumuş değnek parçalarından tefrik olunamayan, zayıf parmaklarıyla sıkıştırıyor, kendini yavaş yavaş öldüren bu müvessis hayâta sönük nazarlarından süzülen derin bir lisân-ı süzîşle lâ’netler ediyordu.

Biraz dalar gibi oluyor o zaman, safvet-i aşkının bu câlib-i esef-i hizlânına sebep-i mahz olan zevcinin sevgili Vahîd’inin isti’fâlar, istîmânlarla âguşuna alındığını görüyor, ufak bir bûse-i vuslatla onu affediyor, renksiz dudaklarından ancak mahsûs bir hande-i hatt-ı tayerân eyliyordu.

Gözlerini vâlidesinin yüzünden ayıramayan Seniha, onun hiç olmazsa rûyâsında mahzûz olabilmesinden seviniyor, onu ta’zib etmemek için o ibtisâmât-ı mahsûsenin istifhâm-ı esbâbindan çekiniyor; her zaman onu beşûş görebilmek için temenniyât-ı masumânede bulunuyordu.

Marazın derece-i vehâmetine muttali’ olamadığı hâlde, hastanın vücûdunda fark olunan dâimî bir

inhitât bî-çâre çocuğun selb-i huzûruna bâdî oluyordu.

Lihâz-ı hüznünde müstekinn-i mufâd-ı meveddet Hadiye'nin hâb-geh-i âlâmını örten azlâl-i yeis-âlûd arasına gömülüp kalıyordu.

Aradan bir hafta daha geçti. El'ân hastanın hâlinde âsâr-ı ifâkat meşhûd olmamış bil-akis gözleri biraz daha çukura gitmiş, benzi biraz daha solmuş, dudakları biraz daha beyâzlanmıştı.

Saatler, günler, haftalar geçiyor ne fayda ki her lahza yeni bir nevmîdiye sebebiyet veriyordu. Bir sabah doktor ihtiyâr dadıya mühim bir şeyler fısıldadı... Seniha meraktan çatlıyordu. Doktor tekrar hastanın odasına girdi. Seniha dadısının yanına koştu. Onu istintâk ediyor:

-Doktor ne dedi Allah aşkına söyle doktor ne dedi. Annem kurtulmayacak mı?! Diye hüngür hüngür ağlıyordu. Bî-çâre dadı boğazına tıkanan şehka-i elemi def'e çalışarak cebri, ca'li bir tavr-ı te'mîn ile:

-Senihacığım, kızım müsterih ol. Annen iyi olacak. Diyor göz kapaklarını yakan iri yaşları zabta çalışıyordu. Zavallı kadının bu şefkatli yavruya ma'tûf kalan nazarları vahşi bir lisânla “vâliden gidiyor bî-çâre çocuk vâliden gidiyor..” diye haykırıyordu...

Hadiye, sonbaharın soğuk nefeslerine ma'rûz kalmış mini mini bir bahâr çiçeği gibi her dakika daha ziyâde soluyor, daha ziyâde yıpranıyordu, doktorlar onun hayâtından ümidi kesmişler, akşama kadar yaşamaz diyorlardı.

Seniha; büyüklerinin mûmâna'atına ehemmiyyet vermiyor, vâlidesinin yanından ayrılmıyordu.

Yavaş yavaş mutantan bir mezar hâlini alan oda haşîn bir manzara irâe eyliyordu.

Acı handelerle vedâ' eden güneşin iltimâ'ât-ı ahîri odanın kalın perdelerinden süzülerek akıyor, Hadiye'nin her dakika daha ölen şükûfe-i hayâtın beyâz yastıklar üstüne serpilen mütemevvic, siyâh saçlarıyla nîm örtülen soluk vechini öpüyordu. Odayı kaplayan korkunç, vahşi bir sükûn-i elîm bir feryâd kaphıyordu. Ortalık kararıyor, karyolanın üstünü örten ağır cibinliklerde gölgeler peydâ oluyor, etrafa mübhem bir serinlik çöküyordu. Hadiye ruhunu cezbeden mechûl bir hayâle karşı son bir nazar-ı serzenişle gülümsüyordu. Artık ayakları soğumaya başlamıştı.

Birdenbire kulağına acı bir sadâ, gecenin sükûnetlerinde inleyen bir sadâ geldi. Bir kocaman vapur boğazın sine-i safını yararak koşuyor, meh-tâbli bir gece bütün safvetiyle görünüyor. Hadiye rıhtımda ağaç iskemlesinde oturmuş meserretlerle ağlıyordu. Son bir gayretle doğruldu. Kalbini parçalayarak çıkan anlaşılmaz hırıltılı bir sesle:

- Seniha kızım bak baban geliyor... dedi.

Pencerelerden dolan meh-tâb zavallı mütehasşirenin bütün vücûdunu dondurmuş, leyle-i iftirâkı tanzîr eden bu parlak gece o rûh-i tâire soğuk bir aşiyân-ı ebedî olmuştu.

Bu fecâatli geceye nihâyet veren yine o kadar fecâatli bir sabâh olmuştu. Feleğin şevk-i muzafferiyetle mütekallis dudaklarından uçan kanlı, anîf bir tebessüm kapalı perdeleri delerek Hadiye'nin, bir kefen solukluğuyla duran beyâz gömleğine solgun bir renk veriyor. Odanın bütün sükût-ı mevtime haykırışan zulmetler bu müstehzi ziyâ parçalarına bir muhâcime-i müntakim-âne gösteriyordu. Bî-çâre Seniha'nın güzel gözlerini bürüyen, mütemâdî bir giryenin kanlı sisleri etrafı görmesine mâni' oluyor, artık

ağlayamıyor, gözleri kurumuş, nazarları donmuş, yalnız derin acılar hiss ediliyor. Lâkin rûhu ağlıyor. Dâimâ ağlıyordu.

Sabahın sath-ı âba serptiği pembe nurlar içinde yüzen cisim bir posta vapuru siyâh bacasından müfrit bir neşât-ı vuslatla zifirî dumanlar püskürüyor medîd bir sayha-i meserret fırlatıyordu.

Ârzû-yi visâl ile çırpınan yüzlerce rûhlara bir tesliyet-i itmînân veren bu sadâ zavallı Seniha'nın şimşir-i sitemle yırtılan kalbini bütün bütün parçalıyordu.

Bir taraftan girye ile yıkanan tâbût acı bir vedâ'dan sonra kıvrıla kıvrıla kapıdan çıkmış bu âşiyâne-i mes'ûdun son ümîd saâdetini de beraber götürmüş, o koca yâliyi siyâh bir mâtemgâh-ı câvide tebdil etmişti.

Vâlidesinin ebediyyen gittiğini gören Seniha sinisini parçalayan nevmîd vâveylâlarla bayılmış, bir iki saatte ancak kendine gelebilmişti. Herkes onun başına toplanmış teselliye çalışıyor, Hadiye'yi, o rûh-i tâiri unutmak ve unutturmak istiyorlardı. Heyhat..

O tâbûtun hayâl-i hevî-bârî gözleri önünde merkûz kalıyor, herkes bağırmamak için dişlerini sıkıyor, gözlerinden mütemâdiyen akan yaşları dindirmek kabil olmuyordu. Herkes muhtâc-ı teselli, herkes şâyân-ı terahhum, yine herkes teselli vermekle meşgul...

Koca yâlinin bir kûsesi derin, korkunç bir sükûta mezar, bu çağı parçalanmış rûhlara meferr-i âh ü zâr olmuştu.

Ufukta titreyen güneş, bir vakitler zevk ü saâdete âşiyân olan o cesîm yâliya, son bir nazar-ı vedâ' gönderiyor, sonbahar akşamlarına mahsus serin bir rüzgâr ağaçları hırpalıyor, sararmış yaprakları bir lerziş-i mütehaşşiyâne ile hâk-i helâka serpiyordu. Saatlerden beri ağlayan gözler kurumuş, kanlanmış, günlerden beri yırtılan kalpler ezilmiş, ölmüştü.

Parlak, üşütücü bir kamer, ince, hafif bulutlar arasından süzülerek yükseliyor, yâlinin bahçesini dolduran sık ağaçların parçalı, uzun gölgeleri arasında ölmüş, yerlere dökülmüş yapraklar üzerinde bir ye's ilerliyor. İki üç senenin rûhunda açtığı en acı zahm-i hicrâna bir lahza-i vuslatla ifâkat vermek için ilerliyordu.

Bu, evet bu ilerleyen Vahîd idi.

Hâin, muharriş feryadıyla Seniha'nın yüreğini koparan kocaman vapur onu da getirmişti. O da gelerek –haberleri yoktu, o birdenbire gelmek, nâ-muntazır bir sürûr vermek- istemişti.

İşte şimdi rûhunu yakan bu ârzû-yi vuslatla ilerliyor, böyle geç vakitte yâlinin bu derece kesîf bir zulmet içinde boğulmasına bir ma'nâ veremiyordu.

Kapıdan girerken uşaklar ona bir şey söylememiş, belki de söyleyememiş idi.

İşte o kalbini dolduran müfrit bir sevinçle koşuyordu. Yapraklar arasında hazîn hazîn inleyen rüzgâr ona acı haberler veriyor, ayakları altında hışırdayan kumlar bir enîn-i mâtem izhâr ediyor, vakit vakit karşısına çıkan ağaçlar siyâh kuru kollarını açmış, bir heyûlâ gibi onu ilerlemekten men'e çalışıyordu.

Zavallı Vahîd. Tabîatın bu serâir-âmiz sünûhâtına karşı gayet bî-gâne, gayet lâ-kayd bulunuyor,

rûhunda gizli bir korku hiss ediyordu. Bir lâne-i saâdet zannettiği müthiş bir mezâr-ı müebbed olan o yâliya doğru kendisini koşturan tâlî’in ne kadar siyâh, ne kadar meş’ûm olduğunu bilmiyor, yapraklardan dökülen ziyâlar onunla eğleniyordu.

Zavallı hasret-zede...

Yâlı kapısı açıktı. Bilâ-tereddüd girdi. Uzun havluda müdhiş bir zulmet hükümrân oluyordu. Yavaş yavaş yürüdü, merdivenleri usul usul çıktı. Her taraftan üstüne atılan bu sükûnet-i muzlime onu ürkütmüştü.

Doğru Hadiye’nin odasına gitti...

Kapıyı açar açmaz perlerle sık sık örtülmüş odanın derinliklerinde kaynaşan sessiz, zulmetler ona “Çık! Çık!... Durma çık!” diye haykırıyordu.

Bu kocaman odadan dağılan acı bir bûy-i hicrân yüzüne çarpıyor, o ağır hava teneffüsünü güçleştiriyordu. Muhteriz-âne kapıyı çekti. Bu mezâr kadar haşîn, mahşer kadar mahûf odadan uzaklaştı. Kalbi sıkılıyor, evhâm-ı mütezâddenin te’sîr-i muhribiyle eziliyordu.

Siyah kirpiklerinde sallanan beyâz, parlak iki damla ayakları altına döküldü. Kendi kendine: “Hasta diye yazmışlardı.” dedi. Dolaştığı odalardan fışkıran, taşan o ebedî sessizlik, o karanlık kimsesizlik, bî-çâreyi ürkütmüştü. Sendeliye sendeliye yürüdü, bir odaya girdi. Uf, o ne feci’ manzara!

Küşelerin zulmetlerine, derinliklerine yığılmış bir iki rûh-i fersûde.. Vahîd’in derin bir ma’nâ-yi suâl ile dolaşan yorgun, nemnâk gözlerine merkûz solgun, rûhsuz nazarlar.. Orta yere atılmış perişan bir şilte; demet demet serpilmiş saçlar arasından nîm-manzûr olan soluk benzi, çukura gitmiş gözleri, kuru, beyâz dudakları, yırtık beyâz gömleğiyle o siyâh şiltenin âğuş-i serdine serpilmiş bir cesed-i bî-rûh, Seniha..

Bu karanlık odanın vahşetler, merâretler püsküren sessizlikleri feci’ haberler veriyor. Yarı açık bir pancurun aralıklarından dökülen sarımtrak ziyâ parçaları Vahîd’i donduruyor, acı, mübhem, muâheze-kâr bir sadâ ile haykırıyordu:

- Gitti, o ebediyyen gitti!...

-SON-